

Собакарь Андрій Олексійович
завідувач кафедри адміністративного
права, процесу та адміністративної
діяльності Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

ЗНАЧЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ У ПРОТИДІЇ ДЕЛІКТНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

У сучасних умовах розвитку українського суспільства на тлі демократичних перетворень відбувається загострення девіантної поведінки неповнолітніх, їх соціальна дезадаптація, що призводить до зростання скоєних ними адміністративних правопорушень і суспільно небезпечних діянь.

Всі ці деструктивні соціальні, культурні та психологічні процеси обумовлюють масову поширеність серед молоді різних соціальних девіацій (аморальних вчинків, злочинів та інших правопорушень). Незважаючи на деякі позитивні кількісні зміни, що відбуваються в останнє десятиліття, деліктність неповнолітніх залишається серйозною соціальною проблемою, розв'язання якої насамперед залежить від ефективної системи профілактики, що дозволяє з'ясувати весь комплекс факторів, причин та умов, які в сукупності зумовлюють правопорушення неповнолітніх.

Профілактика є важливою складовою державної системи протидії девіантній поведінці неповнолітніх. Її прийнято розуміти як діяльність державних органів і громадськості, що має системний характер як за комплексом заходів, так і за колом суб'єктів, які її здійснюють, спрямовану на недопущення виникнення, усунення, послаблення або нейтралізацію причин та умов злочинності, окремих її видів та конкретного правопорушення [1, с. 95].

Профілактика правопорушень, вчинених неповнолітніми, має за мету виявлення та усунення причин та умов, які сприяють скоєнню ними адміністративних правопорушень, попередження і припинення вчинення ними проступків та застосування до осіб, які їх вчинили, заходів виховного впливу або адміністративного примусу [2].

З урахуванням специфіки суб'єкта зазначений вид профілактики має певні особливості, серед яких зокрема:

– важливість статусу неповнолітнього як об'єкта індивідуального профілактичного впливу. Одним з найважливіших завдань соціально орієнтованої держави є сприяння розвитку молодого покоління, задоволення його потреб та формування у зв'язку з цим державної політики, спрямованої на пріоритетне ефективне вирішення проблем дитинства як самостійного напрямку діяльності держави та суспільства в цілому;

– особливості в генезисі та мотивації скоєних неповнолітніми правопорушень, обумовлені специфікою їх виховання та життєдіяльності (відносно обмежений період формування особистості, мінливість соціальних позицій та ін.);

– особливості застосування профілактичних заходів, які у більшості випадків мають також виховну мету;

– наявність суб'єктів профілактики, зорієнтованих саме на попередження правопорушень неповнолітніх [3].

Отже, профілактика правопорушень є особливим видом соціальної практики, здатним забезпечити перетворення суспільних відносин, що усуне або нейтралізує умови, які сприяють девіантній поведінці неповнолітнього. Основа вирішення цього питання – розуміння проблеми, в якій знаходиться неповнолітній, і прогнозування його майбутнього» [4, с. 166].

На сьогодні проблемним залишається питання повторності скоєння правопорушень неповнолітніми, а відтак і визначення особливостей генезису і детермінації повторної деліктності неповнолітніх в цілому.

Соціологічні дослідження засвідчили те, що основними факторами повторних правопорушень неповнолітніх є сімейне неблагополуччя (71,4%), вживання алкоголю (61,7%), криміногенний вплив неблагополучного соціального оточення підлітка (54,2%), матеріальні труднощі (40,4%), несформованість волевих якостей і навичок самоконтролю (34,1%), вживання наркотичних засобів або психотропних речовин (27,7%), слабкий розвиток сфери дозвілля для підлітків (17,6%), надмірна перевантаженість роботою суб'єктів профілактики, що не дозволяє приділяти належну увагу кожному правопорушнику (11,7%) та ін.

Порівняльний аналіз соціальних чинників і причин скоєння первинних і повторних правопорушень неповнолітніми свідчить про значний збіг основних мікросоціальних і особистісних чинників скоєння даних правопорушень. Це беззаперечно доводить наявність в суспільстві стійких загальних соціальних і особистісних причин протиправної поведінки неповнолітньої молоді та одночасно свідчить про невисокий рівень ефективності роботи правоохоронних та інших державних органів щодо профілактики правопорушень неповнолітніх. Зокрема, це такі фактори, як сімейний стан і дозвілеве неблагополуччя, антигромадське соціальне оточення підлітка, пияцтво і наркоманія в молодіжному середовищі, моральна деформація особистості і способу життя підлітка, дезорганізація і нерозвиненість соціального і культурного середовища життя і виховання дітей тощо.

Результати соціологічних досліджень переконують в необхідності приділення серйозної уваги якісній модернізації системи працевлаштування неповнолітніх, адресній та індивідуалізованій соціальній та психологічній реабілітації, адаптації та реінтеграції молодих правопорушників, які відбувають покарання за скоєні первинні правопорушення. Без вирішення перерахованих вище проблем, що детермінують повторну деліктність неповнолітніх, забез-

печити стійке зниження порушень серед них здається неможливим.

При протидії деліктності неповнолітніх практично у всіх розвинених країнах світу використовуються не розрізнені заходи, а комплексний підхід, що включає різні за своїм змістом і напрямком впливу, а також за правовими наслідками для неповнолітніх порушників форми і засоби. При цьому системи протидії деліктності неповнолітніх різних країн далеко не тотожні, можуть істотно відрізнятися, що дозволяє не тільки оцінити їх ефективність, а й можливості впровадження в вітчизняну правову практику найбільш продуктивних форм превенції, припинення і подолання деліктності цієї категорії суб'єктів правопорушень.

Наприклад, у США застосовуються три моделі профілактики правопорушень неповнолітніх: модель суспільних установ, модель безпеки індивідуума, модель впливу через навколишнє середовище.

В Сполученому Королівстві Великобританії і Північній Ірландії за останні двадцять років превенція неправомірних проявів осіб, які не досягли повноліття, починається з того, що в рамках адміністративної діяльності кожен співробітник поліції має право затримати будь-якого неповнолітнього шкільного віку, який знаходиться в навчальний час в недозволеному місці без вагомих причин, і доставити його за місцем проживання або в освітню установу. Відмінною рисою сучасної системи англійської ювенальної юстиції є використання адміністративного поліцейського попередження на стадії можливого скоєння підлітками протиправних діянь.

Таким чином, налагодження ефективної системи профілактики деліктів осіб, які не досягли повноліття, та налагодження виховно-превентивної роботи серед них передбачає створення комплексної консолідованої системи заходів, спрямованих на пошук кожного потенційного правопорушення, максимально швидке за часом і адекватне реагування на неправомірну поведінку підлітка і організацію дієвого контролю і нагляду за його подальшими діями.

Дослідження позитивного зарубіжного досвіду організації профілактики деліктів, скоєних неповнолітніми, свідчить, що в багатьох країнах успішно працює збалансована, нормативно-врегульована єдина система профілактики та попередження бездоглядності та правопорушень осіб, які не досягли повноліття, і притягнення їх до юридичної та іншої відповідальності. Вектор правозахисної та правоохоронної адміністративної діяльності всіх державних органів в даному випадку має єдиний напрямок і концентрується на досягненні однієї складної масштабної мети.

В нинішніх умовах подальше вдосконалення системи протидії деліктності неповнолітніх має здійснюватися комплексно і різноспрямовано як мінімум в двох напрямках: по-перше, шляхом аналізу ефективності та усунення прогалин в наявній сукупності форм і засобів впливу; а, по-друге, шляхом дослідження позитивного закордонного досвіду і впровадження в національну систему тих елементів, які можуть стати актуальними в процесі подолання та зниження деліктності неповнолітніх.

1. Васильківська І. Запобігання злочинності неповнолітніх в Україні: деякі аспекти. *Право України*. 2004. № 1. С. 95-98.
2. Порохня В. Адміністративна деліктність неповнолітніх та її профілактика. *Юридичний вісник*. 2014. № 4. С. 291-296. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urid_2014_4_62
3. Черномаз О. Б. Профілактика правопорушень серед неповнолітніх на залізничному транспорті. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2006. № 34. С. 182-187. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2006_34_31
4. Закалюк А.П. Прогнозирование и предупреждение индивидуального преступного поведения. М.: Юридическая литература, 1986. 191 с.

Терновий Олександр Володимирович,
начальник сектору превенції
Шевченківського ВП Дніпровського
ГУНП в Дніпропетровській області

ЩОДО РОЗУМІННЯ КАТЕГОРІЇ «ПРЕВЕНЦІЯ ЮВЕНАЛЬНОЇ ДЕЛІКТНОСТІ»

Термін «превенція ювенальної деліктності» ще не має належного поширення в науці та не згадується в нормативно-правових актах. Проте є всі передумови щодо його більш активного використання.

Делікт (від лат. «delictum») – правопорушення, провина, проступок. Деякі наковці адміністративну деліктність визначають як сукупність адміністративних деліктів (проступків), які вчинені в певному географічному просторі, у певний період часу [1, с. 172].

Отже, говорячи про деліктність, ми маємо на увазі сукупність діянь, які містять ознаки як адміністративних, так і кримінальних правопорушень. Деякі прояви поведінки дитини є суспільно небажаними або осудливими, утім не є караними – не розглядаються законом як злочин чи проступок (прогули занять у школі, цькування, прояви неповаги та цинізму тощо). Закон України «Про органи і служби в справах дітей та спеціальні установи для дітей» передбачає лише визначення профілактики правопорушень серед дітей (ст. 3).

Зі змісту приведеної в Законі дефініції випливає, що така діяльність не передбачає заходів припинення правопорушень, хоча фактичний перелік приведених у цьому ж нормативному акті повноважень поліції (ст. 5) включає заходи не лише профілактики, а й припинення правопорушень, притягнення до юридичної відповідальності або застосування інших примусових заходів виховного характеру. В одному з нормативних актів Хорватії подібна за обсягом діяльність охоплюється поняттям «превенція поведінкових розладів серед дітей та молоді» (система заходів та безперервних активних зусиль, спрямованих на ліквідацію факторів ризику та їх наслідків, а також підтри-